ĐỌC NHANH, ĐỌC CHẬM (KỲ 1)

HAY LÀ CHUYỆN TA ĐỌC SÁCH BẰNG MẮT, BẰNG ÓC, HAY BẰNG CẢ MỘT ĐỜI NGƯỜI?

V.N.

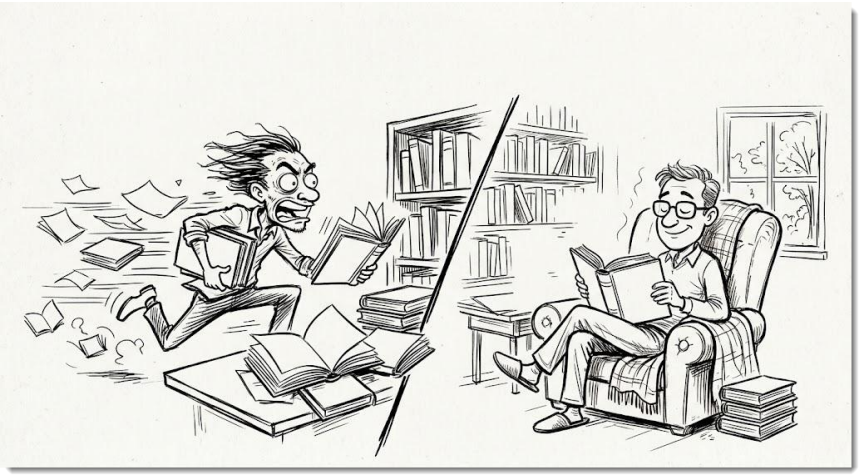

Có người đọc sách nhanh như ăn phở: bưng tô lên, húp một hơi, chưa kịp biết miếng thịt nằm ở đâu thì tô đã sạch. Có người đọc một cuốn sách cả tháng chưa xong, mỗi tối chỉ vài trang, nhưng sáng hôm sau vẫn còn ngồi nghĩ về một câu văn đọc từ tối hôm trước.

Lại có người tự hào:

— Tôi đọc một cuốn sách trong một ngày!

Người khác nghe vậy, hơi khiêm tốn:

— Tôi đọc cuốn ấy mất gần một tháng.

Nếu đem hai người ra thi tốc độ đọc thì người thứ nhất thắng chắc. Nhưng nếu hỏi:

— Cuốn sách ấy nói gì?

thì chưa chắc ai thắng ai.

Đọc sách vốn là một chuyện rất lạ. Người ta tưởng rằng đọc chỉ là đưa mắt từ trái sang phải, từ trên xuống dưới, hết trang này sang trang khác. Nhưng thật ra, *đọc là một hoạt động của trí óc*, mà đôi khi còn là một cuộc trò chuyện âm thầm giữa người đọc và người viết. Vì thế, nhanh hay chậm không phải lúc nào cũng là vấn đề quan trọng nhất.

Quan trọng là: *ta đọc được bao nhiêu, hiểu được bao nhiêu, nhớ được bao nhiêu và nghĩ thêm được bao nhiêu.*

... Đọc nhanh không nhất thiết là đọc ẩu

Trước hết phải minh oan cho chữ "nhanh".

Có những người thật sự có khả năng đọc rất nhanh. Họ không phải đọc lướt một cách cẩu thả, mà vì họ đã có vốn từ vựng phong phú, kiến thức nền rộng và kinh nghiệm đọc lâu năm. Mắt họ không cần dừng lại ở từng chữ.

Người mới học đọc thường nhìn: "Người đàn ông bước vào căn phòng." Mắt đi qua từng chữ một.

Người đọc thành thạo có thể nhận ra gần như tức khắc cả một cụm ý. Đối với họ, chữ không còn là những viên gạch riêng lẻ mà đã trở thành những khối nghĩa.

Cũng giống như người mới học nhạc nhìn từng nốt: Đô – rê – mi – fa... trong khi người chơi đàn lâu năm nhìn cả một câu nhạc và nghe được nó gần như trong đầu.

Đọc cũng vậy. Khả năng đọc nhanh thường là kết quả của một quá trình đọc nhiều.

Người đọc nhiều có vốn từ lớn hơn, hiểu cấu trúc câu nhanh hơn, nhận ra luận điểm dễ hơn, có kiến thức nền để liên kết những điều mới với những điều đã biết. Vì thế, họ không cần "đánh vần bằng mắt" từng chữ. Đó là *đọc nhanh do năng lực đọc.*

Nhưng còn một thứ đọc nhanh khác.

Đó là đọc nhanh vì... chẳng đọc gì cả!

Người ta lật trang ào ào, mắt chạy trên những dòng chữ nhưng đầu óc lại đang ở đâu đó. Đọc xong năm mươi trang, hỏi:

— Nhân vật chính là ai?

— Ờ... hình như tên là...

— Tác giả muốn nói điều gì?

— Cái đó thì... phải đọc lại.

Đấy không phải đọc nhanh. Đấy là *đọc lướt.* Mà đọc lướt thì đôi khi cũng có ích. Vấn đề là đừng nhầm nó với đọc nhanh.

... Đọc nhanh cũng có cái lợi rất lớn

Trong thời đại thông tin ngày nay, khả năng đọc nhanh là một lợi thế không nhỏ.

Một người làm nghiên cứu, một giáo viên, một nhà báo, một sinh viên, một người phải đọc hàng trăm email và tài liệu mỗi ngày... không thể đọc tất cả mọi thứ với cùng một tốc độ.

Có những thứ chỉ cần đọc để biết. Có những thứ cần đọc để lấy dữ kiện. Có những thứ cần đọc kỹ. Và có những thứ phải đọc đi đọc lại.

Nếu mỗi email quảng cáo, mỗi thông báo ngân hàng, mỗi bài báo, mỗi tài liệu hành chính đều được đọc chậm rãi như đọc Nguyễn Du thì chắc đến Tết Công-gô ta mới xong việc. Vì vậy, đọc nhanh giúp tiết kiệm thời gian và mở rộng phạm vi tiếp nhận thông tin.

Đọc nhanh còn giúp người ta khảo sát một cuốn sách trước khi quyết định có nên đọc kỹ hay không. Mở mục lục. Đọc lời tựa. Xem vài đoạn đầu. Đọc lướt những chương quan trọng. Xem phần kết luận. Sau đó mới quyết định: "Cuốn này đáng để mình bỏ thời gian."

Đây là một kỹ năng rất đáng quý.

Nhưng đọc nhanh có một cái bẫy. Ta rất dễ tưởng rằng mình đã hiểu một cuốn sách chỉ vì mình đã đi qua nó rất nhanh.

Đi qua một cánh đồng không có nghĩa là đã biết cánh đồng ấy. Đi ngang một khu vườn không có nghĩa là đã

ngửi thấy hương của từng loài hoa. Và lật qua ba trăm trang sách cũng không có nghĩa là ba trăm trang ấy đã đi vào trí nhớ.

... Đọc chậm: khi một câu văn cần được ở lại

Có những cuốn sách không thể đọc nhanh. Thơ chẳng hạn.

Đọc: "Người buồn cảnh có vui đâu bao giờ" rồi lập tức lật sang câu kế tiếp thì chẳng khác gì nghe một bản nhạc rồi tua nhanh đến nốt cuối.

Một câu thơ đôi khi cần được đọc lại. Đọc lần thứ nhất để hiểu nghĩa. Đọc lần thứ hai để nghe âm thanh. Đọc lần thứ ba để thấy hình ảnh. Đọc lần thứ tư để nhận ra một điều mà ba lần trước mình chưa thấy. Có khi đến lần thứ năm mới chợt nghĩ: "À! Thì ra câu này còn có nghĩa ấy."

Đó là lúc *đọc chậm trở thành một hình thức suy tưởng.*

Những tác phẩm văn chương lớn thường không phải loại sách thích hợp để chạy đua tốc độ. Người ta có thể đọc *Truyện Kiều* khá nhanh. Nhưng đọc nhanh *Truyện Kiều* không có nghĩa là đã đọc *Truyện Kiều*.

Một câu: "Chữ tài liền với chữ tai một vần" có thể đọc trong vài giây nhưng cái triết lý về tài năng, số phận, xã hội và thân phận con người nằm sau câu ấy thì có khi cần cả một đời mới hiểu hết.

Có những câu văn không cần đi qua mắt thật nhanh.

Nó cần được ngồi lại trong tâm trí.

... nhưng khoan vội ca tụng người đọc chậm!

Đến đây, nếu tôi kết luận rằng đọc chậm luôn tốt hơn đọc nhanh thì e rằng những người đọc chậm sẽ rất vui, còn sự thật thì chưa chắc. Bởi vì có một thứ *đọc chậm hoàn toàn khác với đọc sâu*.

Đó là *đọc chậm vì khả năng đọc còn yếu.*

Một người vốn từ ít, ít đọc sách, ít tiếp xúc với văn bản dài, khi gặp một đoạn văn phức tạp thường phải dừng lại ở từng câu, thậm chí từng chữ. Đọc một trang mất hai mươi phút nhưng đọc xong vẫn không biết tác giả muốn nói gì.

Đấy không phải "đọc chậm để suy ngẫm". Đấy là đọc chậm vì chưa có kỹ năng đọc. Hai hiện tượng bên ngoài giống nhau nhưng bản chất hoàn toàn khác.

Người đọc chậm vì suy nghĩ có thể nói: "Tôi đọc chậm vì tôi muốn hiểu." Người đọc chậm vì kỹ năng yếu lại thường rơi vào tình trạng: "Tôi đọc chậm nhưng vẫn không hiểu."

Đây là một khác biệt rất quan trọng. *Đọc chậm không tự động biến thành đọc sâu.* Cũng như đi bộ không tự động biến thành đi thưởng ngoạn.

Có người đi bộ rất chậm vì muốn ngắm cảnh.

Có người đi rất chậm vì... đau chân.

... Đọc nhiều mới là cái gốc của đọc nhanh

Có một nghịch lý khá thú vị: *Muốn đọc nhanh, trước hết phải chịu khó đọc nhiều.*

Đừng vội mua một khóa học "đọc một ngàn chữ mỗi phút". Nếu vốn từ còn nghèo, kiến thức nền còn ít, khả năng tập trung còn yếu, thì tăng tốc độ mắt chỉ làm cho sự không hiểu diễn ra nhanh hơn.

Một người đọc nhiều năm thường tự nhiên đọc nhanh hơn. Không phải vì họ cố chạy. Mà vì họ không còn phải dừng. Gặp một từ quen, họ nhận ra ngay. Gặp một cấu trúc quen, họ hiểu ngay. Gặp một luận điểm quen thuộc, họ biết tác giả đang đi về đâu. Gặp một ý tưởng mới, họ lập tức móc nó vào những điều đã biết. Cho nên, đọc nhanh thật sự không phải là ép mắt chạy nhanh hơn mà là làm cho bộ não xử lý thông tin hiệu quả hơn.

Nói một cách hơi nghịch ngợm: Muốn đọc nhanh, đừng luyện chạy chữ. Hãy luyện cho cái đầu biết đường.

... Có những thứ nên đọc nhanh

Đời sống hiện đại bắt ta phải biết phân loại.

Tin tức hàng ngày: có thể đọc nhanh. Email công việc: đọc nhanh. Một bài viết để tìm một dữ kiện cụ thể: đọc nhanh. Tài liệu dài để khảo sát: có thể đọc lướt trước. Một cuốn sách mà ta chỉ muốn biết đại ý: đọc nhanh cũng chẳng có gì đáng trách. Thậm chí, đọc nhanh giúp ta đọc được nhiều hơn.

Một người có khả năng đọc nhanh có thể khảo sát mười cuốn sách để chọn ra hai cuốn đáng đọc kỹ. Một người không biết đọc nhanh có thể mất cả tháng cho một cuốn mà cuối cùng nhận ra: "Ồ, hóa ra không hợp với mình."

Đọc nhanh, trong trường hợp này, giống như đi thăm một thành phố bằng xe buýt. Ta nhìn được nhiều nơi. Ta biết thành phố rộng đến đâu. Nhưng ta chưa nhất thiết biết từng con phố.

... và có những thứ nhất định nên đọc chậm

Ngược lại, những văn bản đòi hỏi suy luận, văn chương, triết học, lịch sử, tôn giáo, những tác phẩm có nhiều tầng nghĩa... thường cần một nhịp đọc khác.

Đọc một công trình nghiên cứu có thể phải dừng lại để kiểm tra một thuật ngữ. Đọc một bài thơ phải dừng lại ở nhịp điệu. Đọc một câu Hán văn phải dừng lại ở điển cố. Đọc một tác phẩm triết học có khi phải đóng sách lại và ngồi nhìn ra cửa sổ.

Có người nói:

— Tôi đọc xong rồi.

Tôi lại thích một câu khác hơn:

— Tôi đọc xong rồi, nhưng cuốn sách chưa đọc xong tôi.

Bởi vì có những cuốn sách sau khi đóng lại mới bắt đầu đọc trong đầu ta. Đấy mới là đọc chậm theo nghĩa đẹp nhất.

... Đọc nhanh có cái hại: "ảo giác hiểu biết"

Cái nguy hiểm nhất của đọc nhanh không phải là đọc nhanh mà là tưởng mình đã hiểu vì mình đã đọc qua.

Ngày nay, chúng ta sống trong một thế giới mà thông tin chạy nhanh hơn khả năng suy nghĩ của con người.

Một tiêu đề. Một đoạn tóm tắt. Một bài đăng. Một video vài phút. Một câu trích dẫn. Thế là ta có cảm giác mình đã biết một vấn đề. Nhưng biết một thông tin và hiểu một vấn đề là hai chuyện khác nhau.

Đọc nhanh quá lâu còn có thể tạo thành một thói quen: não bộ quen với việc được cho thông tin từng miếng nhỏ, rồi mất kiên nhẫn trước những văn bản cần tập trung lâu.

Đọc một bài dài thấy mệt. Đọc một chương sách thấy buồn ngủ. Đọc một luận văn thấy "khó quá".

Không phải lúc nào văn bản cũng khó. Đôi khi chỉ vì *cơ bắp chú ý của chúng ta đã yếu đi*.

... Đọc chậm cũng có cái hại: chậm mà không sâu

Nhưng đọc chậm quá cũng có mặt trái.

Có người đọc một trang văn mà mất nửa giờ vì cứ dừng lại tra từng chữ. Đọc một cuốn sách lịch sử thì mỗi cái tên lại mở thêm một cuộc tra cứu. Đọc đến trang 20 thì đã biết cả gia phả của nhân vật. Đến trang 30 thì quên mất mình đang đọc cuốn gì.

Đấy cũng chưa chắc là phương pháp tốt.

Đọc sâu không có nghĩa là đọc từng chữ với tốc độ của con ốc sên. Đôi khi phải đọc nhanh để thấy toàn cảnh, rồi đọc chậm những chỗ cần thiết.

Một người leo núi không thể cúi xuống nghiên cứu từng viên đá trên đường đi. Nhưng đến một nơi có phong cảnh đẹp, họ phải dừng lại. Đọc sách cũng thế. Nhanh để nhìn toàn cảnh. Chậm để nhìn chiều sâu.

... Có lẽ cách đọc khôn ngoan nhất là biết lúc nào nhanh, lúc nào chậm

Đọc sách cũng giống như lái xe. Đường cao tốc thì chạy nhanh. Đường làng thì chạy chậm. Qua trường học thì giảm tốc. Qua đoạn đèo nguy hiểm thì càng phải cẩn thận.

Không ai chủ trương: "Xe tốt là xe lúc nào cũng chạy 120 cây số một giờ." Vậy tại sao lại có người chủ trương: "Đọc giỏi là phải đọc thật nhanh"? Tốc độ chỉ có ý nghĩa khi phù hợp với địa hình.

Một cuốn tiểu thuyết trinh thám hấp dẫn có thể đọc rất nhanh. Một bài thơ Đường luật có thể đọc rất chậm. Một báo cáo kỹ thuật có thể đọc theo mục tiêu. Một cuốn hồi ký có thể đọc theo tâm trạng. Một cuốn sách triết học có khi đọc vài trang rồi đóng lại. Và một cuốn sách thật hay đôi khi phải đọc nhiều lần trong nhiều năm bởi vì *người đọc cũng thay đổi.*

Cuốn sách vẫn nằm đó nhưng người đọc sau mười năm đã là một người khác.

... Một cuốn sách hay không phải lúc nào cũng nên đọc từ đầu đến cuối

Đây có lẽ là một điều mà những người yêu sách hơi ngại thú nhận. Không phải cuốn sách nào cũng phải đọc từ trang đầu đến trang cuối. Một thư viện không phải là một bữa cơm mà ta phải ăn hết mọi món.

Có cuốn chỉ cần đọc một chương. Có cuốn chỉ cần đọc lời tựa. Có cuốn đọc mục lục đã thấy đủ. Có cuốn đọc năm mươi trang rồi nên... lịch sự đóng lại. Không phải vì cuốn sách dở mà vì nó không dành cho ta ở thời điểm ấy.

Đọc sách là một mối quan hệ. Có cuốn sách gặp lần đầu đã yêu. Có cuốn gặp lần đầu chẳng thấy gì. Mười năm sau mở lại, bỗng thấy: "Ủa, sao ngày xưa mình không thấy cái hay này?"

Không phải cuốn sách thay đổi.

Ta thay đổi.

... Đọc chậm nhất chính là đọc lại

Có lẽ hình thức đọc chậm nhất là *đọc lại.*

Lần đọc thứ nhất, ta đọc câu chuyện. Lần thứ hai, ta đọc cấu trúc. Lần thứ ba, ta đọc tâm lý nhân vật. Lần thứ tư, ta đọc chính mình.

Một câu văn lúc hai mươi tuổi có thể làm ta xúc động vì tình yêu. Đến tuổi năm mươi, cũng câu văn ấy làm ta nghĩ đến thời gian. Đến tuổi sáu mươi, có khi nó khiến ta nghĩ đến mất mát.

Vậy thì rốt cuộc ta đang đọc tác giả hay đang đọc chính cuộc đời mình?

Có lẽ là cả hai.

Cho nên, những người yêu sách lâu năm thường có một thói quen kỳ lạ: *họ đọc lại những cuốn sách cũ.* Không phải vì thiếu sách mới. Mà vì biết rằng mình chưa bao giờ đọc hết một cuốn sách hay.

... Đọc nhanh hay đọc chậm, rốt cuộc vẫn là chuyện của "chú ý"

Nếu phải tìm một mẫu số chung giữa đọc nhanh và đọc chậm, tôi nghĩ đó là chữ *chú ý*.

Đọc nhanh mà chú ý cao thì có thể rất hiệu quả.

Đọc chậm mà đầu óc lang thang thì chẳng ích gì.

Một người có thể đọc một trăm trang trong một giờ và nhớ được những ý chính.

Một người khác có thể mất ba giờ cho hai mươi trang nhưng cuối cùng chẳng biết tác giả nói gì.

Vậy vấn đề không nằm ở đồng hồ. Nó nằm ở *mức độ hiện diện của tâm trí.* Ta có thực sự ở đó khi đọc không? Hay mắt đang đọc mà đầu óc đang nghĩ chuyện khác?

Có lẽ đây mới là căn bệnh phổ biến nhất của người đọc hiện đại: *mắt đọc một nơi, đầu óc sống một nơi khác.*

... Một người đọc giỏi phải có nhiều "số"

Nếu nói vui một chút, người đọc giỏi không phải người chỉ có một tốc độ. Họ phải có cả một *hộp số*.

Số 1: đọc rất chậm — khi gặp một câu thơ hay một ý tưởng khó.

Số 2: đọc chậm — khi cần hiểu kỹ.

Số 3: đọc bình thường — khi đọc một cuốn sách thông thường.

Số 4: đọc nhanh — khi khảo sát.

Số 5: đọc lướt — khi chỉ cần tìm thông tin.

Và đôi khi phải... *về số 0*.

Đóng sách lại. Ngồi yên. Để cho điều vừa đọc lắng xuống. Đấy cũng là một phần của việc đọc. Bởi vì *đọc không chỉ là tiếp nhận chữ nghĩa; đọc còn là thời gian để trí óc tiêu hóa chữ nghĩa.*

... Sau cùng, đọc sách cũng giống như uống trà

Có người uống trà để giải khát.

Rót một chén, uống một hơi. Không có gì sai.

Có người uống trà để thưởng thức.

Nước phải đúng độ. Trà phải đúng lượng. Chén phải vừa tay. Ngồi một lúc, nhấp một ngụm, rồi để hương trà ở lại. Cũng không có gì sai.

Nhưng nếu có ai uống một chén trà trong năm tiếng đồng hồ thì có lẽ chúng ta nên hỏi: "Anh đang thưởng trà hay đang chờ trà tự bay hơi?"

Đọc sách cũng vậy. Nhanh quá thì có thể mất vị. Chậm quá thì có thể mất thời giờ.

Cái tài của người đọc không phải là đọc nhanh hay đọc chậm mà là biết khi nào nên nhanh, khi nào nên chậm.

Nhanh để không bị chìm trong biển thông tin. Chậm để không bị chết đuối trong chính sự hời hợt của mình. Nhanh để biết nhiều. Chậm để hiểu sâu. Nhanh để mở cánh cửa. Chậm để bước vào căn phòng. Nhanh để nhìn thấy khu rừng. Chậm để nhận ra một cái cây.

Và có khi rất chậm... để nhận ra một chiếc lá.

Một lời cuối của người đọc sách

Tôi nghĩ tuổi trẻ cần học đọc nhanh để mở rộng thế giới.

Nhưng càng lớn tuổi, người ta càng cần học đọc chậm để thu nhỏ thế giới lại vừa đủ cho mình suy nghĩ.

Thuở trẻ, ta muốn đọc thật nhiều sách. Về sau, ta muốn đọc lại một vài cuốn sách thật hay.

Thuở trẻ, ta đếm số trang đã đọc. Về sau, ta đếm số câu còn nhớ.

Thuở trẻ, ta hỏi: “Cuốn sách này có bao nhiêu trang?” Về sau, có lẽ nên hỏi: “Cuốn sách này đã để lại trong tôi bao nhiêu trang?”

Và cuối cùng, có lẽ *đọc sách giỏi nhất không phải là đọc được nhiều nhất, mà là để một phần của những gì mình đọc trở thành một phần của con người mình.*

Bởi vậy, nếu có người hỏi:

— Ông đọc nhanh hay đọc chậm?

Tôi xin phép không trả lời.

Tôi chỉ muốn hỏi lại:

— Cuốn sách ông đang đọc là cuốn nào?
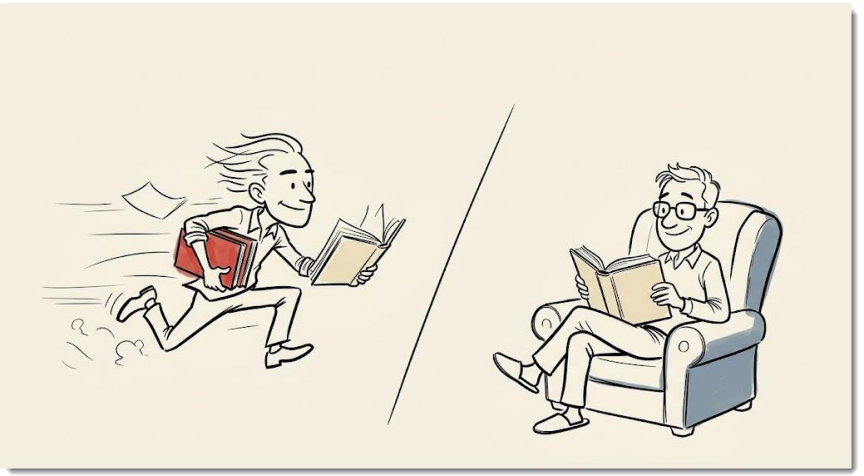
Vì với một cuốn sách đáng đọc, *chậm hay nhanh chỉ là tốc độ của đôi mắt; còn sâu hay nông mới là tốc độ của tâm hồn.*